

על מי נטפל הרנוג השיטים במדבר שומרון?

אבי שמידע, חוג כלנית, המחלקה לאבולוציה ואקולוגיה והמרכז לרציונליות,

avi.shmida@gmail.com - האוניברסיטה העברית בירושלים

יאיר וינר, חוג כלנית - yair.viner@gmail.com

רענן דונוביץ, חוג כלנית - raanandu@smile.net.il

צילום: חברי חוג כלנית

הרנוג השיטים 24.2.21 מ שכיות בק.על. כרמל ©
בצד ימין פרח צעיר (ירוק) בשמאל פרח בוגר

תקציר: הרנוג השיטים *Loranthus acaciae* נטפל במזרח אפריקה וצפונה עד לים המלח אצלנו כמעט רק למינים של הסוג **שיטה**. אולם, מה קורה להרנוג כאשר אין באזור עצי שיטה? במדבר שומרון ועד לעמק בית שאן לא גדלה **שיטה סלילנית**, והרנוג השיטים גדל בעיקר על שיחים הנפוצים כגון **רותם המדבר**, **אוג קוצני**, ו**שיזף השיח**. ייתכן וזו פלישה חדשה של הרנוג לאזורים תרמופיליים, החסרים עצי שיטה ותוך כדי כך האוכלוסיה עוברת התאמה לפונדקאים חדשים.

=====

הרנוג השיטים *Loranthus acaciae* הוא צמח טפיל למחצה, טרופי, הגדל באזור מזרח

אפריקה ועולה לאורך השקע הסורי אפריקאי עד בקעת בית שאן. ההרנוג שייך למשפחה טרופית - הרנוגיים, שרובם טפילים למחצה. כלומר, בעלי עלים ירוקים הנטפלים אל גזעי עצים ושולחים את שורשיהם לצינורות ההובלה של העץ ומוצצים ממנו מים ומינרלים. שמו **הרנוג השיטים** מרמז כי לעץ יש אפיניות להיטפל דווקא לעצי שיטה ואכן באזורי רבים לאורך קרן אפריקה וחופי ים סוף, קיימים דיווחים רבים שהרנוג השיטים "הוא טפיל אקצסלוסיבי אך ורק למיני שיטה". אלא, שתצפיות מפורטות של חובבי הטבע בשנים האחרונות מלמדות אותנו שפרט לעצי השיטה מוצאים גם פרטים של הרנוג פורחים על מיני **שיזף מצוי, זקום מצרי, רכפתן מדברי, ומיני אשל**. כמו כן, ישנם תצפיות נדירות ביותר של הרנוג על **מלוח קיפח, ימלוח פגום, ורותם המדבר**. בערבה העץ הפונדקאי של הרנוג השיטים הוא **שיטה סוככנית ושיטה סלילנית**, המגיעות לגבול תפוצה צפוני באזור נחל פרת.

בשלושים השנים האחרונות, נאספו אצלינו תצפיות מענינות על תפוצת **הרנוג השיטים**, מצפון לנחל פרת (ואדי-קלט) אזור אשר לא גדלות בו שיטי בר. לפיכך מעניין על איזה שיחים ועצים גדל **הרנוג השיטים** גדל; האם הוא נמצא בזיקה למשפחה מסוימת (משפחת הקטניות תת משפחת המימוסיים) והאם הוא בוחר לעצמו, פשוט, את הצמחים הנפוצים יותר.

הרנוג על אטד ערבי 2018 משכיות י.קדד ©

הרנוג על אוג קוצני 2018 עין קלט י.קדד ©

בתמונות המובאות להן, נראה **הרנוג השיטים** הגדל ופורח במדבר שומרון על השיחים **רותם המדבר**, **שיזף מצוי שיזף השיח אטד ערבי ואוג קוצני**. מיני שיחים אלו (למעט **שיזף מצוי**) נפוצים במדבר שומרון. עדיין לא תעדנו הרנוג הגדל על **קידה שעירה ואשחר ארץ-ישראלי**, שיחים היוצרים כתמי שליטה נרחבים בחגורת הספר של השומרון. איננו יודעים ומבינים מדוע **הרנוג השיטים** נעדר משיחי הקידה והאשחר אך יתכן ולא סיירנו מספיק במצלעות חגורת הספר של מדבר שומרון, מדרך אלון ומזרחה. רק תצפיות נוספות באתרים חדשים ונוספים יאירו את התעלומה האם ל**הרנוג השיטים** ישנה העדפה לקבוצה סיסטמטית מיוחדת ומדוע?

הרנוג על רותם 2018 משכיות י.קדד ©

הרנוג על שיזף השיח 1.1.19 משכיות י.וינר ©

שכחנו לציין שלוש נקודות ; אכן, מצאנו **הרנוג השיטים** על גבי **זקום מצרי**, אך היה זה אירוע נדיר ביותר בהשוואה לאזורים הרבים וחורשות צפופות הגדלות בבקעה ובמצלעות השומרון. עד היום, לא הצלחנו למצוא את **הרנוג השיטים** גדל על **מלוח קיפח**, שיח הנפוץ ושולט באזורים נרחבים בבקעה ובוואדיות אחדים במדבר השומרון. האם חסרונו נובע ממעוט חיפושינו?

יש לנו השערה, ללא כל ביסוס, לגבי חסרון **הרנוג השיטים** בשיחי **מלוח קיפח**, **אשחר א"י** ו**קידה שעירה**; יתכן ושיחים אלה קטנים מידי ובעלי ענפים דקים מידי מכדי להוות משאב מספיק לשאיבת המים והמינרלים הדרושים להרנוג לצמוח ולהשלים את מחזור חייו. רק תצפיות בטבע ונסיונות במעבדה יקדמו אותנו לפתרון שאלות אלה.

ספרות

- אלוני ע 2019 **הרנוג השיטים** *Loranthus acacia* מטפס ר"ש הנטפל לצמחים במדבר (ינואר 2019), פורחי החודש, כתב-עת "כלנית" מספר 6.
- טלבי ר 2020 **חורשה נטועה של שיטה סוככנית** *Acacia tortilis* התגלתה ליד בית שאן. **חדשות בוטניות**, כתב-עת "כלנית" מספר 7.
- דפני א 2022 **פרופסור דיני (דן) איזיקוביץ ז"ל**. כתב עת "כלנית" 8.

=====

כל הזכויות שמורות ל"כלנית" ©

לציטוט: א. שמידע, י. וינר ור. דזנוביץ 2024. על מי נטפל הרנוג השיטים במדבר שומרון?
כתב עת "כלנית" 10.

=====